

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ, МОЛОДІ ТА СПОРТУ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКА НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ
МІСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА

Н. М. Влащенко

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ

до практичних занять
та самостійної роботи

з дисципліни

«ЕКОНОМІКА ТА ЦІНОУТВОРЕННЯ В ГАЛУЗІ ТУРИЗМУ»

*(для студентів 4 курсу заочної форми навчання
за напрямом підготовки 6.020107 «Туризм»)*

Харків
ХНАМГ
2011

Влащенко Н. М. Методичні вказівки до практичних занять та самостійної роботи з дисципліни «Економіка та ціноутворення в галузі туризму» (для студентів 4 курсу заочної форми навчання за напрямом підготовки 6.020107 «Туризм») / Н. М. Влащенко; Харк. нац. акад. міськ. госп-ва. – Х.: ХНАМГ, 2011. – 23 с.

Автор: к.е.н, доц. Н. М. Влащенко

Рецензент: д.е.н., проф. І. М. Писаревський

Рекомендовано кафедрою туризму і готельного господарства,
протокол № 1 від 28.08.2010 р.

ЗМІСТ

ВСТУП	4
1. ПРАКТИЧНІ (СЕМІНАРСЬКІ) ЗАНЯТТЯ	4
2. САМОСТІЙНА РОБОТА СТУДЕНТІВ	6
3. СИСТЕМА ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ ЗНАНЬ	8
4. ПІДГОТОВКА ДО ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ	9
СПИСОК ДЖЕРЕЛ	22

ВСТУП

Мистецтво ведення будь-якого господарства ґрунтується на пізнанні того, що робити і як робити в найкращий і найдешевший спосіб, що потребує розробки методів та інструментів управління процесами господарської діяльності на основі досвіду та наукових підходів. Тому економіка в галузі туризму вимагає її розгляду як особливої й самостійної сфери діяльності в загальному господарському комплексі регіону, країни чи світу. В свою чергу, система ціноутворення є одним із головних факторів конкурентоспроможності підприємств сфери туризму, тому цьому питанню слід приділяти особливої уваги у процесі їхньої поточної діяльності.

Метою вивчення дисципліни є формування у студентів сучасного економічного мислення та системи спеціальних знань у галузі економіки й управління підприємствами галузі туризму, засвоєння особливостей прояву економічних законів і закономірностей в економічній діяльності туристських підприємств, застосування механізму ціноутворення для підприємств галузі туризму та набуття практичних навичок і прийомів економічного обґрунтування управлінських рішень щодо обсягів реалізації послуг, витрат ресурсів, собівартості, доходів, прибутку, рентабельності та цін на послуги підприємств в галузі туризму.

Предмет вивчення дисципліни – економічні показники діяльності підприємств галузі туризму та механізм формування цін на послуги цих підприємств.

У процесі навчання студенти отримують необхідні знання під час проведення аудиторних занять: лекційних, практичних (семінарських). На лекціях розглядаються основні питання курсу. Найбільш важливі та складні питання винесено на розгляд та обговорення під час практичних занять. Поглиблене вивчення окремих питань і закріплення знань здійснюється під час виконання самостійної роботи, якій приділяється значна увага.

1. ПРАКТИЧНІ (СЕМІНАРСЬКІ) ЗАНЯТТЯ

Теми практичних (семінарських) занять

Семінарське заняття – форма навчального заняття, спрямована на закріплення студентами теоретичних знань, отриманих на лекціях і під час самостійного вивчення матеріалу дисципліни та при виконанні індивідуального науково-дослідного завдання.

Практичне заняття – форма навчального заняття, спрямованого на формування вмінь і навичок виконання певних видів роботи, а саме проведення аналізу й подання обґрунтованих висновків щодо напрямів удосконалення інноваційної діяльності на вітчизняних підприємствах.

За кожною темою викладач проводить семінарське заняття, на якому організує обговорення зі студентами питань з тем, визначених робочою навчальною програмою, формує вміння та навички практичного застосування теорети-

чних положень навчальної дисципліни шляхом індивідуального виконання відповідно до сформованих завдань.

Завдання містить проведення попереднього контролю знань, умінь та навичок студентів, постановку загальної проблеми викладачем і її обговорення за участю студентів, розв'язання контрольних завдань, тестовий контроль, перевірку й оцінювання.

Підсумкові оцінки за кожне заняття вносяться до журналу. Оцінки, отримані студентом на семінарських заняттях, враховують при виставленні поточної оцінки за змістовими модулями з навчальної дисципліни „Економіка та ціноутворення в галузі туризму”.

Проведення практичного заняття базується на попередньо підготовленому матеріалі: тестах для виявлення ступеня оволодіння студентами необхідними теоретичними положеннями, пакетах завдань різного ступеня складності для розв'язання студентами на занятті, групі письмових та усних питань за темою практичного (семінарського) заняття.

Усі практичні заняття проходять за планом проведення практичних (семінарських) занять (див. табл. 1).

Табл. 1 – План проведення практичних занять для заочної форми навчання

№ заняття	Зміст	Кількість годин
1	2	3
МОДУЛЬ 1. «ЕКОНОМІКА ТА ЦІНОУТВОРЕННЯ В ГАЛУЗІ ТУРИЗМУ»		10
Змістовий модуль 1.1 Особливості визначення економічних показників обсягів роботи та використання трудових ресурсів на підприємствах галузі туризму		4
1	Тема 2.1 Основні показники оцінки туристської діяльності	2
2	Тема 2.2 Формування виробничої програми підприємств галузі туризму	2
Змістовий модуль 1.2 Особливості ціноутворення на підприємствах галузі туризму		6
3	Тема 4.1 Особливості ціноутворення на ринку галузі туризму. Визначення витрат туроператорів та турагентів. Розрахунок ціни турпродукту. Формування доходів і фінансових результатів туроператорів та турагентів	2
4	Тема 4.2 Особливості ціноутворення на ринку галузі туризму. Визначення витрат готельних підприємств. Розрахунок цін на готельні послуги. Формування доходів і фінансових результатів готельних підприємств	2

1	2	3
5	Тема 4.3 Особливості ціноутворення на ринку галузі туризму. Визначення витрат підприємств ресторанного господарства. Розрахунок цін на продукцію та послуги підприємств ресторанного господарства. Формування доходів і фінансових результатів підприємств ресторанного господарства	2

2. САМОСТІЙНА РОБОТА СТУДЕНТІВ

Самостійна робота студентів є важливим елементом успішного засвоєння матеріалу дисципліни. Основою тут є самостійна праця студентів із вітчизняними та закордонними джерелами, нормативними актами у сфері інноваційного менеджменту. Самостійна робота – інструмент опанування навчального матеріалу в час, вільний від обов’язкових навчальних занять. Основними видами самостійної роботи студентів є:

- обов’язкове вивчення або закріплення матеріалу, отриманого на лекціях;
- опрацювання та вивчення інформації з джерел, рекомендованих до вивчення;
- підготовка до практичних (семінарських) занять, дискусій, роботи у групах, опитування, тестування;
- контрольна перевірка кожним студентом якості особистих знань за запитаннями для самостійного поглибленого вивчення та самоконтролю.

Перелік питань для самостійного опрацювання подано в табл. 2.

Табл. 2 – Перелік питань для самостійного опрацювання

Назва теми	Питання для самостійного опрацювання (за ЗМ і темами)	Кількість годин	Рекомендовані джерела
1	2	3	4
Модуль 1 Економіка та ціноутворення в галузі туризму			
ЗМ 1.1 Особливості визначення економічних показників обсягів роботи та використання трудових ресурсів на підприємствах галузі туризму			
Тема 1. Визначення сутності терміну «галузь туризму» та її місце в економіці країни	1.1 Визначення галузі туризму. 1.2 Складові галузі туризму. 1.3 Державне регулювання діяльності підприємств галузі туризму. 1.4 Функції органів державного управління діяльністю підприємств галузі туризму на різних рівнях	6	нормативні [2, 3]; основні [1 – 3]; додаткові [1, 4, 6, 7]

1	2	3	4
Тема 2. Показники оцінки туристської діяльності й особливості формування виробничої програми підприємств галузі туризму	2.1 Основні показники оцінки туристської діяльності. 2.2 Визначення основних показників оцінки обсягів роботи туроператорів і турагентів. 2.3 Основні показники оцінки обсягів надання послуг готельних підприємств. 2.4 Поняття про товарообіг. 2.5 Оцінка обсягів послуг і виробництва продукції на підприємствах ресторанного господарства	14	основні [1 – 3] додаткові [2, 5, 6, 8]
Тема 3. Трудові ресурси й оплата праці на підприємствах галузі туризму	3.1 Показники оцінювання стану й ефективності використання трудових ресурсів на підприємствах галузі туризму. 3.2 Мотивація праці й організація заробітної плати на підприємствах галузі туризму	6	нормативні [1]; основні [1, 3]; додаткові [3, 4, 6, 10]
Всього за ЗМ 1:		26	
ЗМ 1.2 Особливості ціноутворення на підприємствах галузі туризму			
Тема 4. Особливості ціноутворення на ринку галузі туризму	4.1 Загальні положення про витрати й доходи в туристській діяльності. 4.2 Визначення витрат туристського підприємства та ціни турпродукту. 4.3 Сутність і роль доходу підприємств туристського бізнесу. 4.4 Економічний механізм формування й розподілу доходу туристських підприємств. 4.5 Визначення витрат і ціни на готельні послуги. 4.6 Формування доходу готелю. 4.7 Визначення вартості продукції в підприємствах харчування. 4.8 Визначення витрат і доходів у підприємствах харчування	16	нормативні [4]; основні [1–3]; додаткові [2, 4, 5, 6, 9]

1	2	3	4
Тема 5. Стратегія і тактика управління цінами на послуги підприємств галузі туризму	5.1 Особливості розробки та складання цінової політики. 5.2 Обґрунтування вибору цінових стратегій підприємства	12	основні [1, 3]; додаткові [2, 4, 8, 9]
Усього за ЗМ 2:		28	
Усього за модулем 1		54	

3. СИСТЕМА ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ ЗНАНЬ

Тестові завдання для підсумкового контролю (іспиту) складаються з двох частин, які містять тести за матеріалом відповідних змістових модулів. Відповіді студента викладач оцінює за кожною частиною окремо в межах від 0 до 25 балів і виставляє оцінки за змістові модулі, після чого розраховується оцінка за іспит. Оцінка за іспит визначається в межах від 0 до 50 балів як сума оцінок за відповідні змістові модулі. У цьому випадку оцінка знань студента заочної форми навчання з дисципліни в цілому визначається як арифметична сума наступних складових оцінок:

- оцінки за змістовий модуль 1.1 – від 0 до 25 балів;
- оцінки за змістовий модуль 1.2 – від 0 до 25 балів;
- оцінки за іспит – від 0 до 50 балів.

Оцінки за два змістові модулі, оцінка за підсумковий контроль (іспит) й оцінка за дисципліну в цілому виставляються в екзаменаційну відомість.

Оцінка за дисципліну в цілому заноситься до екзаменаційної відомості за п'ятибальною та стобальною шкалою. Співвідношення між оцінками за різними шкалами вказане в табл. 3.

Курсова робота оцінюється окремо й заноситься до відповідної відомості з курсового проектування по даній дисципліні.

Табл. 3 – Відповідність оцінок за національною шкалою оцінкам за шкалою ECTS

Кількість набраних балів	Оцінка за національною шкалою	Оцінка за шкалою ECTS
91 – 100	Відмінно	A
81 – 90	Добре	B
71 – 80	Добре	C
61 – 70	Задовільно	D
51 – 60	Задовільно	E
26 – 50	Незадовільно з можливістю повторного оцінювання	FX
0 – 25	Незадовільно з обов'язковим повторним вивченням курсу	F

4. ПІДГОТОВКА ДО ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

Модуль 1. Економіка та ціноутворення в галузі туризму

ЗМ 1. Особливості визначення економічних показників обсягів роботи та використання трудових ресурсів на підприємствах галузі туризму

Заняття 1. Тема 2. Показники оцінки туристської діяльності й особливості формування виробничої програми підприємств галузі туризму

Тема заняття: «Основні показники оцінки туристської діяльності»

- 1.1 Одиниці виміру обсягів туристської діяльності.
- 1.2 Поняття туристського потоку.
- 1.3 Розрахунок показників оцінки рівня розвитку туризму в країні.

1. Мета заняття: засвоєння студентами сутності й особливостей динаміки туристських потоків в країні, а також набуття практичних навичок із їхнього розрахунку.

2. Методика проведення практичної частини заняття: обговорення питань, що виникли у студентів під час самостійної підготовки до заняття; обговорення результатів виконаних розрахунків при проведенні практичного заняття; контроль за виконанням домашнього завдання.

3. Питання з теоретичної частини заняття:

- Сутність туристського потоку.
- Туристські потоки за видами туризму: внутрішній, в'їзний, виїзний, міжнародний.
- Показники для розрахунків туристських потоків і їхній взаємозв'язок.
- Показники інтенсивності туристських потоків: нетто-інтенсивність, бруто-інтенсивність;
- Визначення впливу сезонності попиту на туристські послуги на динаміку доходів підприємств туризму.

4. Розв'язання розрахункового завдання:

1. Кількість мешканців м. Харкова, які в звітному році здійснила подорож з метою туризму, склала 0,4 млн. З них 5% населення протягом року подорожували з туристськими цілями двічі. Загальна кількість мешканців м. Харкова у звітному періоді складала 1,1 млн. осіб. При цьому в лютому кількість наданих туро-днів склала 2345 тис. туро-днів.

Розрахуйте нетто- і бруто-інтенсивність розвитку туризму в м. Харкові.

2. Кількість туро-днів, наданих туристською фірмою м. Ялти за звітний рік склала 7899. При цьому максимальним обсяг реалізації був у серпні – 1122 туро-дня; мінімальним – у лютому – 217 туро-днів. У середньому за місяць туристська фірма реалізовувала 658 туро-днів.

Розрахуйте коефіцієнти нерівномірності туристських потоків трьома способами.

5. Контроль самостійної роботи студентів: підготовка доповідей на теми про сучасний стан розвитку туризму в Україні; аналіз підходів до визначення туристських потоків і чинників, що на них впливають, а також динаміки структури туристського потоку за країнами світу.

6. Методика організації самостійної роботи студентів: студент під час підготовки до заняття повинен знайти відповіді на наступні запитання:

- Дайте визначення поняття «туристський потік».
- Яким чином розраховується середня тривалість перебування туриста в подорожі?
- Чим відрізняються показники нетто- і бруutto-інтенсивності розвитку туризму?
- Охарактеризуйте три способи розрахунку коефіцієнтів нерівномірності туристських потоків.
- В чому полягає сутність макроекономічної та соціальної ефективності розвитку туризму?
- Охарактеризуйте мультиплікаційний ефект від розвитку туризму на рівні регіону й держави?
- За допомогою яких показників оцінюють діяльність суб'єктів туристського підприємництва?

7. Джерела: основні [1 – 3]; додаткові [2, 5, 6, 8].

Заняття 2. Тема 2. Показники оцінки туристської діяльності й особливості формування виробничої програми підприємств галузі туризму

Тема заняття: «Формування виробничої програми підприємств галузі туризму»

2.1 Економічні засади для розробки виробничої програми туристського оператора.

2.2 Алгоритм розробки виробничої програми туристичного підприємства.

2.3 Етапи обґрунтування виробничої програми туроператора.

1. Мета заняття: набуття теоретичних знань та опанування практичними навичками формування показників виробничої програми підприємств галузі туризму.

2. Методика проведення теоретичної частини заняття: обговорення питань, що виникли у студентів під час самостійної підготовки до заняття, контроль за виконанням домашнього завдання, контроль знань студентів, отриманих на лекції.

3. Питання з теоретичної частини заняття:

- Характеристика процесу планування виробничої діяльності туристського підприємства.
- «Квота місць» як основа для формування виробничої програми.
- Чинники, які впливають на вибір твердої та м'якої квоти місць.
- Принципи формування виробничої програми.

- Етапи обґрунтування виробничої програми туроператора.

4. Розв'язання розрахункових завдань:

Завдання 1. За даними нижченаведеної таблиці визначте структуру обсягу наданих послуг за географічною ознакою. Розрахуйте середню тривалість перебування туристів у подорожі в цілому по підприємству, а також окремо за громадянами з країн СНД.

Табл. 4 – Вихідні дані для виконання аналізу виробничої програми туристської фірми

Показники	1 рік	%	2 рік	%	3 рік	%
1. Кількість наданих туро-днів, з них:	8320	100	12060	100	9305	100
- виїзний туризм;	2496		3256		2419	
- в'їзний туризм;	832		1809		1768	
- внутрішній туризм.	4992		6995		5118	
2. Обслуговано всього осіб, у т.ч.	610		866		714	
- громадян України;	504		668		567	
- громадян із країн СНД.	106		198		147	

За результатами розрахунків зробіть висновки про динаміку структури наданих послуг і побудуйте відповідний графік.

Завдання 2.

Готельне підприємство протягом аналізованого періоду мало наступні показники завантаження номерного фонду за кварталами (табл. 5).

Табл. 5 – Коефіцієнт завантаження готельного підприємства за кварталами протягом року

Квартали	Базисний період	Звітний період
I	44	48
II	56	?
III	92	94
IV	?	56
Середній за період	60,5	64,5

Визначте коефіцієнт завантаження готелю в IV кварталі базисного періоду і II кварталі звітного періоду. За проведеними розрахунками зробіть висновки.

5. Контроль самостійної роботи студентів: підготовка доповідей, що висвітлюють принципи формування виробничої програми туристських фірм, пріоритети в напрямках організації туристських подорожей.

6. Методика організації самостійної роботи студентів: студент під час підготовки до заняття повинен знайти відповіді на наступні запитання:

- Дайте визначення поняття «виробнича програма».
- Якими показниками вимірюється виробнича програма туристської фірми?
- Розкрийте сутність планування туристської діяльності.

- Назвіть фактори, які впливають на вибір системи співпраці з суб'єктами туристського ринку.
- Чим відрізняється договір на заповнення твердої квоти місць від м'якої?
- Наведіть послідовність складових алгоритму розробки виробничої програми туристичного підприємства.
- Охарактеризуйте етапи обґрунтування виробничої програми туроператора.

7. Джерела: основні [1 – 3]; додаткові [2, 5, 6, 8].

8. Дидактичне забезпечення: під час вивчення 2 теми студенти повинні ознайомитися з факторами, які впливають на вибір системи співпраці суб'єктами туристського ринку, а також із алгоритмом розробки виробничої програми туристичного підприємства. Вони наведені на рис. 1 і рис. 2.

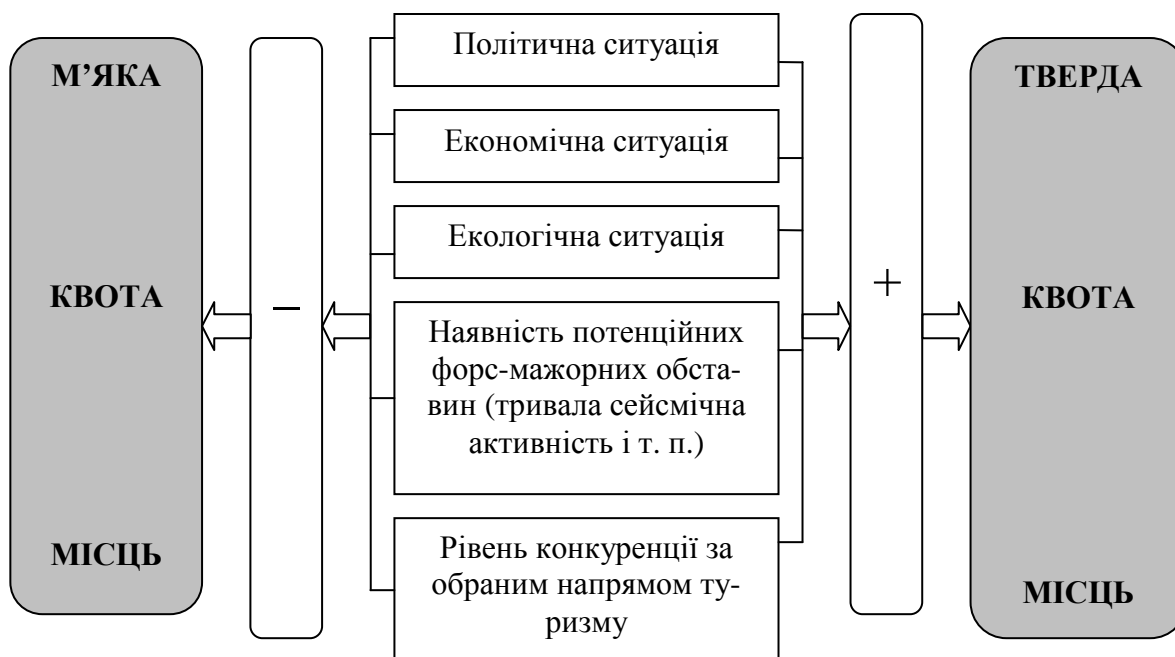

Рис. 1 – Фактори, які впливають на вибір системи співпраці суб'єктами туристського ринку

Рис. 2 – Алгоритм розробки виробничої програми туристичного підприємства

ЗМ 1.2 Особливості ціноутворення на підприємствах галузі туризму

Заняття 3. Тема 4. Особливості ціноутворення на ринку галузі туризму

Тема заняття: «Визначення витрат туроператорів і турагентів. Розрахунок ціни турпродукту. Формування доходів і фінансових результатів туроператорів і тур агентів»

3.1 Загальні положення про витрати й доходи в туристській діяльності

3.2 Види угруповань операційних витрат.

3.3 Склад і структура витрат за місцем утворення витрат, за економічними елементами, за статтями калькуляції.

3.4 Визначення витрат туристського підприємства та ціни тур продукту.

3.5 Сутність обліку собівартості на створення турпродукту за системою «direct costing».

3.6 Сутність і роль доходу підприємств туристського бізнесу.

3.7 Види доходів підприємств туризму.

3.8 Формування фінансових результатів діяльності підприємств галузі туризму.

3.9 Розрахунок показників ефективності діяльності туристських підприємств.

1. Мета заняття: набуття теоретичних знань і практичних навичок із формування ціни тур продукту та розрахунку основних економічних показників діяльності туристських підприємств.

2. Методика проведення теоретичної частини заняття: обговорення питань, що виникли у студентів під час самостійної підготовки до заняття, контроль за виконанням домашнього завдання, контроль знань студентів, отриманих на лекції, обговорення результатів виконаних розрахунків при проведенні практичного заняття.

3. Питання з теоретичної частини заняття:

- Характеристика угруповань операційних витрат: за місцем утворення витрат; за статтями калькуляції; за економічними елементами; залежно від обсягів виробництва; залежно від цільового призначення; залежно від включення до собівартості продукції, послуг.
- Особливості структури витрат за економічними елементами в туристських підприємствах.
- Склад адміністративних витрат, витрат на збут, інших операційних витрат та надзвичайних витрат.
- Постійні і змінні витрати туристських підприємств.
- Основні види витрат при формуванні турпродукту.
- Способи групування й включення витрат до собівартості турпродукту: традиційний спосіб калькулювання повної собівартості й метод «direct costing».
- Види доходів туристських підприємств.
- Послідовність формування фінансових результатів діяльності.

- Визначення ефективності діяльності підприємств галузі туризму.

4. Розв'язання розрахункових завдань:

Завдання 1.

Визначите фінансові результати діяльності туристського підприємства і рентабельність витрат (основної діяльності, загальну, чисту), виходячи з даних (табл. 6).

Табл. 6 – Вихідні дані для виконання розрахунків

Показники	Тис. грн
Валовий дохід від надання послуг	170,09
Чистий дохід від надання послуг	
Собівартість наданих послуг	95,87
Валовий прибуток	
Адміністративні витрати	15,50
Витрати на збут	10,91
Інші операційні витрати	3,10
Інші операційні доходи	4,76
Результат від операційної діяльності	
Податок на прибуток	
Чистий прибуток	

Завдання 2.

Туристська фірма протягом року реалізувала 1000 путівок до Єгипту. Собівартість 1 путівки складає 2000 грн. Норма прибули – 15 %. Визначите:

1. Чистий дохід від реалізації турів.
2. За наведеними нижче даними розрахуйте фінансові результати від їхньої реалізації.
3. Визначте загальну рентабельність витрат.

Дані для виконання розрахунків наведені в табл. 7.

Табл. 7 – Дані для виконання розрахунків

Показники	Тис. грн
Чистий дохід від надання послуг	
Собівартість наданих послуг	170,85
Валовий прибуток (збиток)	
Адміністративні витрати	28,30
Витрати на збут	22,12
Інші операційні витрати	30,09
Інші операційні доходи	—
Результат від операційної діяльності	
Податок на прибуток	
Чистий прибуток	

5. Контроль самостійної роботи студентів: підготовка доповідей відповідно до питань теоретичної частини, перевірка розрахункових завдань із фор-

мування фінансових результатів та ефективності діяльності підприємств галузі туризму.

6. Методика організації самостійної роботи студентів: студент під час підготовки до заняття повинен знайти відповіді на наступні запитання:

- З якою метою виконують групування витрат за місцем їхнього утворення?
- Які статті витрат відносяться до матеріальних?
- Які статті відносяться до інших операційних витрат?
- Яка стаття витрат за економічними елементами має найбільшу питому вагу в туристській фірмі та чому?
- До якої статті витрат за економічними елементами відносяться витрати на оренду офісу турпідприємства?
- З яких статей складаються адміністративні витрати, витрати на збут, інші операційні витрати та надзвичайні витрати туристських підприємств?
- Які витрати туристських підприємств відносяться до постійних, які до змінних?
- В чому полягає сутність обліку витрат при формування турпродукту за системою «direct costing»?
- Охарактеризуйте види доходів туристських підприємств.
- Доходи від яких видів діяльності мають право отримувати туристські підприємства?
- Охарактеризуйте послідовність формування фінансових результатів діяльності підприємств галузі туризму.
- Які показники відображують ефективність діяльності туристських підприємств? Яким чином вони розраховуються?

7. Джерела: нормативні [4]; основні [1 – 3]; додаткові [2, 4 5, 6, 9].

Заняття 4. Тема 4. Особливості ціноутворення на ринку галузі туризму

Тема заняття: *«Визначення витрат готельних підприємств. Розрахунок цін на готельні послуги. Формування доходів і фінансових результатів діяльності готельних підприємств»*

4.1 Визначення витрат і ціни на готельні послуги.

4.2 Сутність виробничої собівартості готельних послуг.

4.3 Особливості складу та структури угруповань витрат готельних підприємств за видами.

4.4 Формування доходу й фінансових результатів діяльності готельних підприємств.

4.5 Визначення показників ефективності діяльності готельних підприємств.

1. Мета заняття: перевірка знань студентів про сутність і методику формування цін на готельні послуги; аналіз практики розробки систем ціноутворення в готельних підприємствах.

2. Методика проведення теоретичної частини заняття: обговорення питань, що виникли у студентів під час самостійної підготовки до заняття, контроль за виконанням домашнього завдання, контроль знань студентів, отриманих на лекції, обговорення результатів виконаних розрахунків під час проведення практичного заняття.

3. Питання з теоретичної частини заняття:

- Склад виробничої собівартості готельних послуг.
- Прямі і непрямі, постійні та змінні витрати готельних підприємств.
- Склад адміністративних витрат, витрат на збут, інших операційних витрат.
- Склад та структура витрат за економічними елементами.
- Калькулювання собівартості одного місця за добу перебування в готелі.
- Склад та структура доходів готельних підприємств.
- Чинники, які впливають на склад і структуру доходів готелю.
- Послідовність формування фінансових результатів діяльності.
- Визначення ефективності діяльності готельних підприємств.

4. Розв'язання розрахункових завдань:

Завдання 1.

1. За нижченаведеними даними згрупуйте витрати готельного підприємства за економічними елементами і визначте їхню структуру.

2. Визначите величину і питому вагу виробничої собівартості в загальній структурі витрат готельного підприємства.

Табл. 8 – Групування витрат за статтями калькуляції

Статті витрат	Тис. грн
1. Прання білизни	34,12
2. Витрати на оплату праці обслуговуючого персоналу	30,44
3. Відрахування на соціальні потреби	?
4. Закупівля канцтоварів	5,00
5. Закупівля продуктів харчування	11,40
6. Амортизація основних засобів	28,57
7. Дезинфекція номерів	20,40
8. Витрати на оплату праці адміністративно-управлінського персоналу з відрахуваннями	15,04
9. Реклама в періодичних виданнях і на телебаченні	13,71
10. Витрати на відрядження адміністративно-управлінського персоналу	10,00
11. Оренда автостоянки	8,40
Усього:	

Навпроти кожної статті витрат у вищенаведеній таблиці необхідно в дужках вказати, до якої статті в угрупованні за економічними елементами вона належить.

Склад і структуру витрат за економічними елементами необхідно оформити у вигляді табл. 9.

Табл. 9 – Групування витрат за економічними елементами

Показники	Тис. грн	Питома вага, %
1. Матеріальні витрати		
2. Витрати на оплату праці		
3. Відрахування на соціальні заходи		
4. Амортизація		
5. Інші		
Усього:		100,0

Завдання 2.

За даними табл. 10 визначте структуру доходів готельного підприємства та проаналізуйте її динаміку. Охарактеризуйте причини зміни структури доходів. За результатами розрахунків зробіть висновки.

Табл. 10 – Склад і структура доходів готелю

Показники	1 рік		2 рік		3 рік	
	тис. грн	%	тис. грн	%	тис. грн	%
Загальна сума доходів, у т.ч.:	1030,49	100	1371,91	100	1405,41	100
доходи від надання ліжко-діб	776,99		982,29		972,54	
доходи від надання спортивно-оздоровчих послуг	96,86		135,81		144,76	
доходи від підприємств ресторанного господарства	103,05		134,45		133,51	
доходи від інших додаткових послуг	53,59		119,36		154,60	

5. Контроль самостійної роботи студентів: підготовка доповідей на теми про сучасні проблеми калькулювання собівартості готельних послуг; висвітлення питань щодо шляхів економії матеріальних ресурсів.

6. Методика організації самостійної роботи студентів: студент під час підготовки до заняття повинен знайти відповіді на наступні запитання:

- Із яких статей складається виробнича собівартість готельних підприємств?

- Охарактеризуйте особливості складу та структури витрат за економічними елементами.
- Які витрати входять до складу прямих і непрямих, постійних і змінних витрат готельних підприємств?
- Охарактеризуйте методи калькулювання собівартості одного місця за добу мешкання в готелі.
- Від яких чинників залежать склад і структура доходів готельних підприємств?
- Охарактеризуйте послідовність формування фінансових результатів діяльності готельних підприємств.
- Які показники відображають ефективність діяльності готельних підприємств? Яким чином вони розраховуються?

7. Джерела: нормативні [4]; основні [1 – 3]; додаткові [2, 4 5, 6, 9].

8. Дидактичне забезпечення: під час вивчення теми 4 студенти повинні дослідити склад витрат виробничої собівартості готельних послуг. Ця інформація наведена на рис. 3.

Рис. 3 – Склад виробничої собівартості готельного підприємства

Заняття 5. Тема 4. Особливості ціноутворення на ринку галузі туризму

Тема заняття: «Визначення витрат підприємств ресторанного господарства. Розрахунок цін на продукцію та послуги підприємств ресторанного господарства. Формування доходів і фінансових результатів діяльності підприємств ресторанного господарства»

5.1 Визначення вартості продукції ресторанних підприємств.

5.2 Характеристика калькуляційної карти.

5.3 Алгоритм складання калькуляції продукції ресторанних підприємств.

5.4 Види калькулювання продукції ресторанних підприємств.

5.5 Види доходів ресторанних підприємств.

5.6 Формування фінансових результатів діяльності й визначення ефективності діяльності ресторанних підприємств.

1. Мета заняття: набуття теоретичних знань і практичних навичок з особливостей формування основних економічних показників діяльності підприємств ресторанного господарства.

2. Методика проведення теоретичної частини заняття: обговорення питань, що виникли у студентів під час самостійної підготовки до заняття, контроль за виконанням домашнього завдання, контроль знань студентів, отриманих на лекції.

3. Питання до теоретичної частини заняття:

- Перелік інформації, що міститься в калькуляційній карті.
- Послідовність дій при складанні калькуляції продукції підприємств ресторанного господарства.
- Установлення єдиного рівня торгових націнок для формування продажної вартості блюд.
- Визначення відпускної ціни блюд.
- Формування загальної величини товарообігу підприємств ресторанного господарства і його структури.
- Види доходів ресторанних підприємств.
- Склад операційних витрат і його особливості.
- Послідовність формування фінансових результатів діяльності.
- Визначення ефективності діяльності підприємств ресторанного господарства.

4. Виконання розрахункового завдання:

Ресторан при готельному комплексі, зорієнтований на обслуговування ділових туристів, планує вдосконалити продуктову політику закладу завдяки реалізації комплексних сніданків для мешканців готелю та збільшення обсягів реалізації власної продукції для сторонніх відвідувачів у вечірні години.

У звітному періоді основні показники господарської діяльності характеризувалися наступними параметрами:

- валовий товарообіг становив 160,22 тис. грн.;
- у т.ч. від реалізації комплексних сніданків і обідів для мешканців готелю – 40 %;
- рівень комерційного доходу від торговельної діяльності до товарообігу – 60 %;
- рівень змінних витрат – 33 %;
- сума постійних витрат – 10 тис. грн. Фінансові результати закладу характеризуються як збиткові.

Перед планово-економічним відділом готелю керівництво поставило завдання обґрунтувати обсяги діяльності у критичних точках, перед іншими функціональними підрозділами – розробити програму заходів із досягнення цільових обсягів діяльності й реалізації економічної стратегії.

Необхідно:

1. Розрахувати товарообіг закладу ресторанного господарства на плановий рік у точках:

- беззбитковості діяльності закладу;
- цільового прибутку в розмірі 2 тис. грн.

2. Визначити розмір зростання обсягу товарообігу в плановому році порівняно зі звітним в абсолютних і відносних показниках, у тому числі за окремими складовими частинами. У розрахунках прийняти планові рівні витрат та комерційного доходу на рівні звітного року, передбачити підвищення частки товарообігу для сторонніх відвідувачів до 70 %.

5. Контроль самостійної роботи студентів: підготовка доповідей на теми, що висвітлюють особливості економічної діяльності підприємств ресторанного господарства, перевірка домашніх розрахункових завдань.

6. Дидактичне забезпечення: під час вивчення цієї теми студенти повинні вивчити послідовність дій під час складання калькуляції вартості блюд. Вона наведена у вигляді рис. 4.

Рис. 4. Послідовність дій при складанні калькуляції вартості блюд

7. Методика організації самостійної роботи студентів: студент під час підготовки до заняття повинен знайти відповіді на наступні запитання:

- Яка інформація міститься в калькуляційній карті?

- Охарактеризуйте послідовність дій при складанні калькуляції продукції підприємств ресторанного господарства.
- За яким принципом встановлюється єдиний рівень торгових націнок для формування продажної вартості блюд?
- Яким чином визначається відпускна ціна блюд підприємств ресторанного господарства?
- Охарактеризуйте процес формування загальної величини товарообігу підприємств ресторанного господарства та його структуру.
- Які види доходів отримують підприємства ресторанного господарства?
- Охарактеризуйте склад операційних витрат і його особливості.
- Наведіть послідовність формування фінансових результатів діяльності.
- Які показники відображують ефективність діяльності підприємств ресторанного господарства? Яким чином вони розраховуються?

8. Джерела: нормативні [4]; основні [1 – 3]; додаткові [2, 4 5, 6, 9].

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

Нормативна джерела

1. Закон України «Про оплату праці» // Відомості Верховної Ради України. – Офіційне видання. – 1995. – № 17. – ст. 121.
2. Закон України «Про курорти» від 05.11.2000 // Відомості Верховної Ради України. – Офіц. видання. – 2000. – № 50. – С. 435.
3. Закон України «Про внесення змін в Закон України «Про туризм» від 18.11.2003 № 1282 – IV // Урядовий кур'єр. – 2003. – № 244.
4. Закон України «Про внесення змін до Закону України "Про оподаткування прибутку підприємств" // Відомості Верховної Ради України. – Офіційне видання. – 2010. – № 26.

Основні навчальні джерела

1. Дядечко Л.П. Економіка туристичного бізнесу. Навчальний посібник. / Л.П. Дядечко. – К.: Центр учбової літератури, 2007. – 224 с.
2. Ладыженская Р.С. Экономика туризма: Учеб. пособие. / Р.С. Ладыженская. – Х., 2004. – 214 с.
3. Погасій С.О. Конспект лекцій з дисципліни "Економіка та ціноутворення в галузі туризму" для студентів 3 курсу денної та 4 курсу заочної форм навчання напряму підготовки 6.020107 "Туризм". Харк. нац. акад. міськ. госп-ва. Укл.: С.О. Погасій, Л.А. Нохріна, Н.М. Влащенко. – Х.: ХНАМГ, 2010.

Додаткова навчальна література

1. Азар В.И. Экономика и организация международного туризма. / Азар. – М.: экономика, 2000. – 345 с.
2. Байназаров Ю.К. Статистические методы оценки деятельности туристских предприятий (объединений) и повышение их роли в условиях полного хозяйственного расчета. / Ю.К. Байназаров – М.: Турист, 2003. – 230 с.
3. Жукова М.А. Индустрия туризма: менеджмент организаций. / М.А. Жукова. – М. Финансы и статистика, 2003. – 200 с.
4. Здоров А.Б. Экономика туризма: Учебник. / А.Б. Здоров – М.: Финансы и статистика, 2004. – 272 с.
5. Кузнецов В. Усе про облік та організацію громадського харчування / В. Кузнецов, О. Маханько. – 3-те вид., перероб. і доп. – Х.: Фактор, 2007. – 320 с.
6. Мальська М.П. Планування діяльності туристичних підприємств: Навч. посібник. / М.П. Мальська, О.Ю. Бордун. – К.: Знання, 2005. – 241 с.
7. Методика розрахунку обсягів туристичної діяльності, затверджена наказом Державної туристичної адміністрації України і Державним комітетом статистики, 12.11.2003 р. № 142/394.
8. Усе про облік та організацію готельного бізнесу. – 3-те вид., перероб. і доп. – Х.: Фактор, 2007. – 272 с.
9. Усе про облік та організацію туристичної діяльності. – 4-те вид., перероб. і доп. – Х.: Фактор, 2007. – 272 с.

10. Экономика и организация туризма. Международный туризм / Е.Л. Грачева, Ю.В. Забаев, Д.К. Исаев и др.; под ред. Н.А. Рябовой, Ю.В. Забаева, Е.Л. Драчевой. – М.: КНОРУС, 2005. – 576 с.

Ресурси Інтернет

1. <http://tourism.gov.ua/publ.aspx?id=639> – Сайт Державної служби туризму і курортів.
2. <http://www.me.gov.ua> – Сайт Міністерства економіки України.
3. <http://www.top-personal.ru> – Сайт журналу «Управління персоналом».
4. <http://www.ukrstat.gov.ua> – Сайт Державного комітету статистики України.
5. [www.http//bank.24.ru/info-glossary](http://bank.24.ru/info-glossary) – словник економічних термінів.
6. <http://zakon.rada.gov.ua> – Офіційний сайт «Законодавство України».
7. www.kmu.gov.ua/ – Урядовий портал (сайт Кабінету Міністрів України).

Навчальне видання

ВЛАЩЕНКО Наталія Миколаївна

Методичні вказівки до практичних занять та самостійної роботи з дисципліни «**Економіка та ціноутворення в галузі туризму**» (для студентів 4 курсу заочної форми навчання за напрямом підготовки 6.020107 «Туризм»).

Відповідальний за випуск *І. М. Писаревський*

Редактор *К. В. Дюкар*

Комп'ютерне верстання *Н. М. Влащенко*

План 2011, поз. 474 М

Підп. до друку 29.08.2011 р.

Формат 60×84/16

Друк на ризографі.

Ум. друк. арк. 1,4

Тираж 100 пр.

Зам. №

Видавець і виготовлювач:

Харківська національна академія міського господарства,
вул. Революції, 12, Харків, 61002

Електронна адреса: rectorat@ksame.kharkov.ua

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи:

ДК № 4064 від 12.05.2011 р.